

1978-2

780224-1

(7) (1) (SSaŽ - Vysočany, 24. 2. 78 dopoledne.)

[Přípravné poznámky k polemice s otevřeným dopisem Honzy Tesaře Jiřímu Hájkovi.] Hájkovo interview nelze chápat jako vyjádření oficiálního stanoviska mluvčího Charty, protože ani v jednom případě jsme o žádném interview s Hájkem nejednali. Hned na začátku jsme si řekli, že budeme rozlišovat mezi prohlášeními a texty, které učiníme či podepíšeme jakožto mluvčí Charty, a mezi jinými, která budou naší osobní záležitostí. Pochopitelně máme v mnoha ohledech různá stanoviska a hodláme je navzájem respektovat, stejně jako musíme respektovat skutečnost, že názorová různost signatářů Charty je ještě větší a členitější. Každý oficiální dokument podepisujeme společně; i když není vyloučeno, že někdy bude zveřejněn dokument, který nepodepíší všichni mluvčí (nemyslím na vnější překážky), přece jen bychom to asi považovali za krajní možnost a sáhneme k ní, pokud vůbec, tedy jen v případě krajního nezbytí. Pokud jde o interviewování, zatím jsme nikdy žádné neposkytli tak, že bychom u toho byli všichni. Je nejasné, zda i v tom případě by bylo možno to, co kterýkoliv z nás řekne, považovat za dohodnuté stanovisko a předpokládat proto souhlas i druhých dvou. Proto asi je lépe, když se alespoň prozatím něčemu podobnému vyhneme. Interview poskytuje každý osobně a za sebe; nehovoří v něm jako mluvčí, nýbrž nezávisle na této „funkci“.

A nyní k těm rozdílům v názorech. Není pochyb, že naše zaměření jsou různá. I když v poslední době stále lépe rozumím důvodům, které vedou např. Jiřího Hájka v tom či onom hodnocení nebo postupu apod., nejenže nemohu říci, že mu vždycky dávám za pravdu, ale leckdy s ním zásadně nesouhlasím. Jestliže to nyní prohlašuji, není to pochopitelně nic nového. Nejsem politik jako on; v politice se zdaleka nevyznám tak, abych s ním mohl na úrovni vést polemiku. Kromě toho jsem přesvědčen, že občan má právo a někdy i musí jednat politicky (tj. politicky kvalifikovatelně) z jiných než politických principů; jsem dokonce založen celou svou psychickou, kulturní a mravní i duchovní konstitucí tak, že politickou orientaci považuji za něco občansky a zejména lidsky okrajového, a jsem nakloněn integritu života vidět zakotvenu jinde než v politice a v politické orientaci. Jinými slovy jsem např. ochoten připustit, že někdo může být slušným, ba výborným člověkem, i když se s ním politicky naprosto rozcházejím. Proto **mne** zaráží, když Honza Tesař obě věci mísí a na základě

politického odmítnutí Hájkova stanoviska buduje někde náznakem, ale jinde výslovně bariéru mezi sebou a jím dokonce na čistě lidské rovině. To se mi nezdá nejenom fair play, ale zejména také politicky pochybné, neboť to připomíná typický komunistický rys nesnášenlivosti, shazování a podezírání ve vztahu k tomu, kdo je jiného mínění.

Jednu věc je ovšem možno jen uvítat; totiž že je snad zahájena otevřená diskuse o politických (a event. i jiných) pozicích jednotlivých signatářů (včetně mluvčích). Z důvodů sice pochopitelných, ale natrvalo neudržitelných se stala tato věc takřka jakýmsi tabu v našich rozhovorech i v našich projevech. To je nenormální situace, která do našich kruhů pronikla z celospolečenské skutečnosti. Cítíme-li se silni a svobodni ve vztahu k veřejným záležitostem, můžeme o nich samozřejmě i svobodně hovořit. Jisté ohledy na možné zneužití nějaký čas ještě musíme podržet, ale snad časem odpadne i to.

Slyšel jsem už několikrát výtku Chartě vůbec a Jiřímu Hájkovi pak zvlášť – totiž výtku „legalismu“. Sám jsem přesvědčen, že se zachováváním zákonů se opravdu vždycky nevystačí. Především tehdy, kdy i nejlepší, nejdemokratičtější zákony jsou pouhými cáry papíru a kdy se mocenská skupina na ně vůbec neohlíží. Takové zákony, které platí jen na jednu stranu a které má dodržovat jenom jedna strana, slouží pak jen k ujařmení této strany a k jejímu zachování v područí. Když vláda nezachovává své vlastní zákony, nemusí je zachovávat ani ovládaní, resp. mohou je překračovat s dobrým svědomím (což jim ovšem při soudu nepomůže, pokud se před soud dostanou). A pak ovšem mohou být zákony také nespravedlivé, jednostranné, jednostranně preferující; a mohou být i zákony podvodné, gumové, „kaučukové“ (jak říká Marx) (či Engels?). A takové zákony je nejenom možno, ale i v určité situaci dokonce nutno překračovat. Známý je případ „občanské neposlušnosti“ v Indii, kdy se obrovské zástupy Indů odebíraly na mořské pobřeží sbírat sůl. (Gándhí šel jednou v čele.) Nicméně to jsou možnosti pouze teoretické. Jak vypadá skutečná situace u nás (tj. v naší zemi a v zemích sovětského bloku)? Tady je, myslím, třeba dát za pravdu „legalistům“, neboť zachováváním zákonů pracujeme pro sebe, máme z toho zřejmé výhody, kdežto existující zákony jsou naopak pro mocenský aparát přítěží a překážkou. Nám teď pomáhá fakticky **každý případ**, kdy např. policie zjevně poruší zákony, nařízení a předpisy v případech, kdy my nic nezákonného neděláme. A naopak nám škodí každý případ porušení zákona, jehož se dopustí některý signatář Charty. Nemyslím, že by to byl nějaký věčný, neproměnný zákon – ale tak vypadá alespoň v této chvíli situace. A odpovídá to také nejen existujícímu, nýbrž zvláště příštímu, budoucímu rozložení sil.

780227-1

(8) (2) (SSaŽ – Vysočany, 27. 2. 78 dopoledne.)

Jiří Hájek má (v interview v *Arbeiterzeitung* z 1. 2. 78) naprostou pravdu v tom, že úsilí o posílení lidských práv „musí jít ruku v ruce se snahami o mírové soužití a musí jim být nápomocno“ a že „politika uplatňování lidských práv“ nemá být „zaměřena jednostranně proti politickým odpůrcům toho, kdo ji hlásá“. Mohli bychom to formulovat také ostřeji: lidská práva se nesmějí stát zbraní v ideologickém boji ani pomůckou ke zvyšování nátlaku na odpůrce. Takovéto pragmatické, užitkové a účelové chápání otázky lidských a občanských práv je falešné především proto, že snižuje a kompromituje skutečný zápas o lidská a občanská práva, jehož pravé motivy jsou daleko hlubší a zejména principiální (a ovšem i generální, tj. vedoucí všemi směry a do všech společenských poměrů).

Ovšem na druhé straně je také mír naprosto znehodnocen, je-li omezen pouze na vnější, mezinárodní scénu, zatímco uvnitř společnosti je k míru a pokoji daleko. Stát, který ujařmuje a zotročuje své občany a který je ukracuje na lidských a občanských právech, hledá v mírových smlouvách vlastně jen zabezpečení svého zotročování vlastních občanů. Takový mír není skutečným mírem, je čímsi nezdravým a shnilým; a nevytrvá, nýbrž musí se dříve nebo později zhroutit. Právem tedy Hájek mluví také o „dialektické jednotě politického uvolnění a jeho humanitní stránky (což se vzájemně ovlivňuje)“. Korektní a spravedlivé vztahy mezinárodní a korektní a spravedlivé vztahy vnitrosociální se navzájem podmiňují i doplňují; jedny bez druhých nadlouho nemohou obstát.

Nicméně je zřejmé, že zmíněná skutečnost stále ještě připouští dvojí interpretaci. Na jedné straně lze mít za to, že zápas o respektování lidských a občanských práv uvnitř společnosti přispívá k upevnění míru mezi národy, neboť ten není vskutku možný bez onoho základu; podobně pak mírová iniciativa na mezinárodním poli posiluje lidská a občanská práva v jednotlivých zemích. Druhá interpretace však poukáže na to, že v situaci objektivního ohrožení nebo jenom subjektivních obav z ohrožení bude každý stát a každá vláda vidět v boji za lidská a občanská práva vnitřní nebezpečí a v bojovnících za ně vnitřního nepřítele, ba přímo pátou kolonu, nahrávající nepříteli vnitřnímu. A podobně přes vnější ohrožení se bude na bojovníky za lidská práva dívat jako na ty, kteří využívají a zneužívají oslabení státu a společnosti. Je přece zkušeností již víckrát opakovanou, že demokratizace diktatur a despocií byla možná obvykle až po jejich vnějším otřesu (např. po porážce). Odtud pak v rámci oné druhé interpretace bude vyvozováno, že boj za vnitřní respektování lidských svobod a práv má své objektivní předpoklady v upevnění pozice státu na-

venek a že jej proto nelze nevhod a předčasně přehánět, aby tím stát opravdu nebyl oslaben a nebyl vydán tlaku vnějšího nepřítele. A podobně státníci, kteří posuzují vhodnost a potřebnost uvolnění mezinárodního napětí a mírových jednání mohou poukazovat, že uzavírání dohod a smluv se státy, které uvnitř potlačují a omezují lidská a občanská práva, je podnikem veskrze nejistým, protože státy nezachovávající „společenskou smlouvu“ ve vlastních zemích jsou eo ipso nespolehlivé i jako mezinárodní partneři.

Při celkovém posouzení takových situací i argumentace jednotlivých pokusů o interpretaci se ukazuje, že jde o doplňující se stránky jediného procesu a nikoliv o dvojí frontu zápasu. Jakmile se zápasu o lidská a občanská práva začne užívat jako nátlakového prostředku zvenčí, nutně musí dojít k poklesu a zkreslení demokratických principů na pouhou propagandu a ideologii, agitaci apod. Ale právě tak platí, že každý pokus o uvolnění mezinárodního napětí a uzavření mírových dohod, který by zanedbával otázku vnitřních napětí v zemi, s níž smlouvy hodlá uzavřít (a tedy uzavíral by mírové úmluvy se zeměmi, potlačujícími lidská práva a občanské svobody ve vlastní zemi). Překotně a nerozvázně se smířovat se zahraničním partnerem, který utiskuje občany, znamená jednak podpořit jeho útlak a na druhé straně znemožnit postavení jakýchkoliv úmluv na zdravý základ, neboť příslušná vláda nebude pod tlakem domácího veřejného mínění, kdyby chtěla úmluvy porušit. Zkrátka mezinárodní uvolnění nesmí jít příliš rychle kupředu, ale musí držet krok s uvolňováním vnitřního napětí v partnerských státech. Přitom je pochopitelně nezbytným předpokladem věrohodnosti takového uvolňovacího programu to, že stát, který usiluje o mezinárodní uvolnění, uvolňuje zároveň situaci doma a mezinárodní mír staví na základech míru vnitřního. Jen ta společnost může být považována za konsolidovanou, která umožňuje svým občanům svobodný život, respektujíc všechna základní lidská i občanská práva a **vyvozujíc** z toho potřebné praktické společenské důsledky.

780228-1

(9) (3) (SSaŽ – Vysočany, 28. 2. 78 odpoledne.)

Svoboda má dva základní předpoklady: 1) především musí být svět uspořádán tak, že alespoň v některých případech a některých ohledech nevyplývá z předchozího následující jednoznačně (tj. že neplatí absolutní determinismus); a 2) za druhé je možno si případy takové nejednoznačnosti uvědomit a vědomě toho využít tím, že jakoby nastavíme výchylku určitým zamýšleným směrem. Což ovšem v sobě obsahuje další

předpoklad, že totiž je možno mezi existující příčiny vsunout novou, která z ničeho nevyplývá, tj. která není následkem nějaké objektivní příčiny, nýbrž čímsi novým (v hlubokém slova smyslu). – Již tento velmi schematický počáteční výklad ovšem ukazuje, jak zkušenost svobody je v podstatném napětí s naším běžným pojetím **světa**, resp. „názorem na svět“. Chceme-li se však vyvarovat polemických formulací (tj. nechceme-li se výslovně distancovat od determinismu a určitého pojetí kauzality apod.), můžeme užít jiného vyjádření. Svobodu pak můžeme vidět zakotvenou v tom, že v každém následku je jednak méně, jednak více než v příčině. Ovšem nejlépe je vůbec opustit terén kauzálního myšlení a založit vše místo na vztahu příčina-následek na vztahu reagující události k jiné, na niž reaguje.

Svoboda spočívá pak v tom, že subjekt může reagovat různě (a může také nereagovat) a že si své reakce může uvědomovat tak, že se k nim (na určité úrovni) může rozhodovat vědomě. Základní podmínkou svobody jsou ovšem rekurence a setrvačnosti: reagujeme-li promyšleně a záměrně, očekáváme odhadnutý průběh událostí. A ten odhadujeme na základě jiných, starších zkušeností.

Svoboda politická se pojmově musí „vejít“ pod pojem svobody vůbec. Rekurence a setrvačnosti tu jsou reprezentovány jednak platnými zákony, jednak zájmy (ty jsou zčásti relativně trvalé, zčásti však jsou zdrojem určitého typu společenské dynamiky). V tom smyslu pak svoboda spočívá v prostoru volné aktivity jedince i skupin, který je zákonně vymezen a garantován a do něhož stát nemá co zasahovat, kde aktivita lidí-občanů není reglementována, nýbrž nanejvýš v krajních případech regulována (v periferních oblastech). Tak kupř. zájmy (které jsou zákonně vymezeny a garantovány) mohou být svobodně sledovány; mohou být ve svých výstřelcích (krajnostech) regulovány (omezovány), jen pokud to vyžaduje ochrana svobody druhých lidí.

Marx pojmal politickou svobodu (v kritice **Gothajského** programu, odst. IV – str. 52 [1305]) zcela charakteristicky: „Svoboda záleží v tom, proměnit stát z orgánu nadřazeného společnosti v orgán jí veskrze podřízený, a i dnes jsou státní formy svobodnější nebo méně svobodné podle toho, nakolik omezují „svobodu státu“.

Ve společenské rovině tedy svoboda spočívá v tom, že dovedeme odhalit a případně i **posunout**, přiblížit a upevnit meze společenských nutností a že dovedeme najít cestu prostorem, který se otvírá v mezerách společenských setrvačností a tvrdých realit, eventuálně ji upevnit i institucionálně (což je pochopitelně možné jen negativní cestou). Ke svobodě podstatně náleží reflexe, pronikavost myšlení a poznání, ale také rozhodnost, pohotovost a odvaha, neboť mezery mezi pevnými bloky nutností se otví-

rají často jen dočasně, ba někdy jen na malé období, na krátkou chvíli – a té je nutno okamžitě využít. Vůbec svoboda je věcí času, časovosti a událostného dění mnohem víc, než si většinou uvědomujeme.

Vnější nutnosti ovšem nestojí jediné v cestě svobodnému kroku; existují neméně svobodu ohrožující „nutnosti“ vnitřní, subjektivní, „subjektní“ (?) nebo jak nejlépe se vyjádřit. Bylo by chybou svobodné jednání chápat jako jednání z nějaké „vnitřní nutnosti“. Subjektivně takové jednání může být doprovázeno pocitem volného uspokojení a dokonce pocitem „jakoby svobody“, ale to je klam. Skutečná svoboda je pouze ve vykročení nejenom z vnějšího rámce daností, ale i ze sebe, tj. v opuštění sebe samotného. Poněkud paradoxně to můžeme formulovat jako osvobození od sebe; to ovšem pouze za předpokladu, že ve vleku dlouhé tradice předmětného myšlení chápeme „Selbstsein“ jako něco daného (tj. minulého, hotového, již nastalého). Jinak ovšem vypadá situace, když se ve svém „svébytí“ hodláme zakotvit v budoucnosti, když své pravé „já“ vidíme ne v tom, co už se stalo, ale naopak v tom, co ještě není, k čemu nedošlo (a k čemu jsme sami nedospěli), ale co nastane, k čemu dojde. Znamená to, že se pak staráme spíš o „poslední věci“ než o první, o budoucí spíš než o dávné – a že očekáváme vyjevení pravé tváře všeho v budoucnosti. Pak ovšem „opustit sebe“ znamená ve skutečnosti „učinit krok k sobě“, stát se víc sebou, přeskročit v sobě to, co je břemenem, abychom uvolnili to, co z nás dělá svobodnou bytost. Svoboda je potom odvrát od toho, co se na nás lepí, k tomu, čím se teprve máme stát. Svoboda pak nemůže být chápána jen negativně, tj. jako odvrát od něčeho, osvobození z něčeho, nýbrž především jako nalezení nové, „pravé“ cesty. A teprve tato „pravá“ cesta je vlastně cestou vysvobozující. Je pravda, co čteme v Janově evangeliu, totiž že vysvobozuje pravda.

{Svoboda a „determinace“}

780307-1

(10) (4) (SSaŽ – Vysočany, 7. 3. 78 dopoledne.)

Karl Jaspers praví: „Freiheit ist nicht außerhalb des Selbstseins. In der gegenständlichen Welt ist für sie weder Platz noch Lücke.“ (*Philosophie II.* – 3338 – str. 191.) To není uspokojivé pojetí a nelze je také držet. Svoboda totiž jako skutečnost má dvojí stránku: vnitřní a vnější. Vnější stránka svobody spočívá v tom, že v „předmětném světě“ je místo či skulina pro uplatnění svobody (vnitřní). Kdyby takové místo, takové mezera

neexistovala, pak by byl naprosto nemožný i výkon svobody. Ovšem věc je poněkud komplikovanější a potřebuje podrobnější výklad.

Modelově nepřiměřená by byla představa, že každé svobodné rozhodnutí znamená zasunutí nové příčiny do kauzálního nexu. Jak to formuluje Jaspers (dtto, str. 188): „Ich denke die Freiheit als einen *Anfang ohne Ursache*. Freiheit ist wo eine Reihe aus dem Nichts begonnen wird. Die Welt soll anfangen, ohne daß eine Ursache festzustellen oder auch nur zu erfragen wäre.“ Nechme zatím stranou aporie tohoto pojetí, které zčásti uvádí sám Jaspers v následujících řádcích. Vada je především v tom, že za „souřadnicový systém“ tu stále ještě slouží starý kauzální koncept. „Počátek bez příčiny“ je něco, co musíme – byť po jistých pojmových úpravách – předpokládat již na nejnižších ontických úrovních, a to velmi frekventovaně, ba výhradně. Každá událost začíná jako nepředmětný, niterný rozvrh a teprve potom jako zvnějšňování. „Vnitřní“ počátek události nemá nikdy příčinu, tj. není nikdy kauzálním následkem. Ve svém zvnějšňování se však nutně setkává s vnějším, „předmětným“ okolím a zvnějšňuje se v nějakém navázání na ně. V tomto navázání mu dává (poskytuje) něco ze své vlastní skutečnosti, neboť tím, že na něco reaguje, bere na sebe něco z toho, nač reaguje, poskytuje tomu prodlouženou skutečnost, „trvání“ a spoluvytváří tak „setrvalost“. Reagovat tímto způsobem někdy může a nemusí, jindy musí a jindy konečně nemůže. Podmínky těchto „možností“ a „nutností“ nejsou založeny jen ze strany reagující události samé, ale leckdy tkví daleko spíše v povaze okolní skutečnosti, na niž událost reaguje. Obě stránky je nutno vést v patrnosti a ani jednu nelze opomíjet. Nicméně podstata svobodné aktivity spočívá v tom, nač reaguje. Reagování na něco, co se předmětně, objektivně „vnucuje“, není svobodné; svobodné je naproti tomu reagování, které aktivně vyhledává, nač by specifickým způsobem mohlo reagovat. Svoboda znamená „nadprodukcí“, „hyperakcí“, která může někdy jít vedle a může selhat pro nedostatečnost toho, nač se reaguje: ve staré vrbě mohu v mlze „vidět“ (resp. chtít vidět) vodníka, v pulzujících jakoby signálech z dalekého astronomického objektu mohu „chtít“ slyšet či vidět právě signály vzdálené civilizace (a pak se ukáže, že to je „jenom“ přírodní úkaz) atd. Svoboda tak je úzce spjata nejenom s reagováním a nejenom s reflexí, ale také s fantazií. Kde není fantazie, tam není dostatek místa a podmínek pro svobodu (přičemž fantazie je ovšem výkonem svobody, uplatněním svobody, byť i takovým, které svobodu neposiluje a nezmnožuje. Ale to nelze zajistit předem: je fantazie, která svobodu posiluje a rozmnožuje, a je fantazie, která je scestím. Fantazii/scestí se lze vyhnout, jen když je nejprve jako scestí rozpoznána, tj. když nejdříve někdo na to scestí sejde; pro něho i

pro další to pak představuje zkušenost, na jejímž základě se lze témuž selhání napříště vyhnout; ale existují ještě nesčetná scestí jiná, další. Svoboda je ustavičně v nebezpečí, že se dostane na scestí. Když tomu někdo chce předem zabránit, maří, kazí, likviduje samu svobodu.

Základem a nižším stupněm svobody je to, co kdysi Jennings nazval akcí nazdařbůh („at random“, německy „aufs Geratewohl“). To znamená ovšem něco jiného než „náhodu“. Existují také nahodilosti, které lze vyjádřit počtem pravděpodobnosti (např. vrh kostkou apod.). Nahodilosti samy o sobě však nepředstavují průlom do „kauzálního nexu“, protože ve skutečnosti představují pouze vybraný aspekt fenomenální povahy (vrh kostkou totiž ve skutečnosti podléhá přísné „kauzalitě“, ale příčin je tolik a jsou tak různorodé, drobné a nepřehledné, že výslednice se „jeví“ jako nahodilá a také i ve „skutečnosti“ nahodilá je; ovšem za výslednici se tu dost „svévolně“ považuje číslo, které se ukáže na horní straně již stojící kostky). Svoboda i ve své nejnižší formě (tj. jako akce „nazdařbůh“) znamená koordinující úsilí – a to uprostřed „náhod“ nelze nikdy odhalit. Skutečná svoboda začíná teprve tam, kde existuje toto integrující, koordinující, organizační úsilí. Svobody se dosahuje prostřednictvím organizování; ovšem nesmíme zapomínat, že toto osvobozující organizování je zároveň zdrojem nových a zcela specifických omezení svobody; a taková omezení jsou dvojího druhu: jedna jsou pro svobodu a její prohlubování a upevňování nezbytná – a ta druhá jsou scestím a ohrožením svobody.

780316-1

(11) (5) (SSaŽ – Vysočany, 16. 3. 78 odpoledne.)

„... nic není skrytého, což by nemělo býti zjeveno; aniž jest co tajného, **ježto** by nemělo býti zvědíno. Protož to, co jste pravili ve tmách, bude na světle slyšáno, a co jste v uši šeptali v pokojích, hlásáno bude na střechách.“ (Lk 12, 2-3.) – (Srv. Lk 8,17; Mat. 10,26; Mk 4,22.) Veškerý život a zvláště pak život člověka je vystaven ustavičnému ohrožení. Těžkosti, nebezpečí, nemoci a zkáza jdou stále v patách všemu živému. Člověk má tu výsadu, která se někdy může zdát až krutá, že si svou ohroženost navíc uvědomuje. Civilizace a kultura v jistém smyslu vyjevují jen nové, jemnější způsoby, jak může člověk selhat a ztroskotat. Kdo není nebo nechce být slepý, musí vidět pomíjivost a přechodnost všeho, čím je naplňován jeho život a musí si postavit otázku, zda je nějaké východisko, zda existuje nějaká cesta k životu, cesta života. Jinými slovy, musí si položit otázku, je-li nějaká záchrana před zmarem a smrtí, jimiž končí každý jednotlivý život, a je-li nějaká cesta spásy, která by nedovolila, aby život byl oloupen o svůj

smysl, ale naopak která by život smyslem svrchovaně naplnila. I když bychom to, co jsme si takto řekli, mohli vyjádřit i jinak, přece cítíme, že je tím vystižena základní životní situace člověka. A právě do této základní lidské situace přichází evangelium jako dobrá zvěst o tom, že poslední vítězství nenáleží smrti a zahynutí, nýbrž životu. Evangelista Jan to lapidárně vyjádřil známým způsobem: Bůh poslal svého Syna na svět, „aby spasen byl svět skrze něho“ a „aby každý, kdo věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný“. (J 3,17; 16.)

Tady je ovšem zapotřebí vynaložit mnoho úsilí, abychom porozuměli, po jaké cestě jsme vedeni a co od té cesty smíme a můžeme očekávat. Když posílal Ježíš Kristus svých dvanáct učedníků právě k „ovcem zahynulým z domu Izraelského“, nesliboval jim zrovna nejpříjemnější věci. Řekl jim: lidé vás vydávati budou do sněmů, a v shromážděních svých budou vás bičovati. Ano i před vladaře a krále vedeni budete... [~~Vydat pak bratr bratra na smrt, i otec syna, a povstanout dítky proti rodičům, a zmordují je.~~] A budete v nenávisti všechněm pro jméno mé, ale kdož setrvá až do konce, tenť spasen bude. ... Protož nebojte se jich; ... (Mt 10,17; 18; 22.) Ježíš neříká: nebojte se, nic se vám nestane. Říká něco docela jiného: „Pravím pak vám přátelům svým: Nestrachujte se těch, jenž tělo zabíjejí, a potom nemají, co by více učinili. Ale ukáži vám koho se máte báti...“ (Lk 12, 4-5a.) Sem náleží i slovo, které najdeme (s malými změnami) ve všech evangeliích, u Matouše dokonce dvakrát: „Nebo kdož by chtěl duši svou zachovati, ztratí ji; kdož by pak ztratil duši svou pro mne, nalezne ji.“ (Mt. 16,25; srv. ~~Luk.~~ Mt. 10,39; Mk 8,35; Luk. 9,24; též Jan 12,25.) Zdá se vám to málo? Je to divné? Ještě i další věci budou divné.

Dvanáct učedníků poslal Ježíš vymítat nečisté duchy, uzdravovat velikou nemoc a všeliký neduh (Mt. 10,1) a kázat, že se přiblížilo království nebeské (v. 7): „Nemocné uzdravujte, malomocné čisťte, mrtvé křiste, ďábelství vymítejte; darmo jste vzali, darmo dejte.“ (v. 8) Ale nemají chodit kamkoliv, nýbrž začít v Izraeli. To je jako bychom dnes řekli: v církvi. Učedníci mají jít k ovcem zahynulým z církve. Nemoci, malomocenství, ďábelství a vůbec mrtvo je v církvi, především a na prvním místě v církvi. Ježíš také říká učedníkům: „Aj, já posílám vás jako ovce mezi vlky“ (Mt. 10,16; srv. Lk 10,3 - „Aj, já posílám vás jako berany mezi vlky.“) Také vlci jsou především v církvi. A náš text nás učí, že je třeba důsledně rozlišovat. Často citujeme Ježíšova slova: „Nesudtež, abyste nebyli souzeni.“ A rozumíme jim jako dobré výmluvě, abychom nemuseli rozlišovat mezi lidmi dobrými a zlými, mezi hodnými a nehodnými. To je však velmi špatné pochopení. Evangelista Matouš dává toto slovo do souvislosti s pokryteckým poukazováním na smítko v oku bratra, když břevno je v oku našem – tedy

vyzývá k sebekritičnosti, tak říkajíc k zametání napřed před vlastním prahem. (Mt. 7,3.) Lukáš toto slovo spojuje (Lk 6,37) s výzvou k milosrdenství. A všichni synoptici spojují výrok: „jakouž měrou měříte, (takovouž) bude vám zase odměřeno“ (Mt. 7,2; srv. Mk 4,24; Luk. 6,38) s výzvou ke spravedlnosti (podobně: miluj bližního jako sebe samého), která při posuzování druhých nezapomíná na sebe. Náš text vůbec nepotvrzuje myšlenku, že bychom vůbec neměli posuzovat druhé, nýbrž nabádá k rozlišování: „A do kteréhožkoli města neb městečka vešli byste, **i zeptejte** se, kdo by v něm hodný byl, a tu pobuďte... A jestliže bude dům ten hodný, pokoj váš přijdiž naň; pakli by nebyl hodný, pokoj váš navратиž se k vám.“ (Mt. 10,11; 13). A potom čteme dokonce podivnou výzvu: „Vystříhejtež se pak lidí...“ (Mt. 10,17); nový překlad uvádí: „Mějte se na pozoru před lidmi.“ Tedy opět výzva k opatrnému rozlišování; a ještě jednou táž výzva: „protož buďte opatrní jako hadové a sprostní jako holubice“ (Mt. 10,16). Opatrnost však neznamená plachost (jak po mém soudu nesprávně vykládá Součkův slovník novozákonní řečtiny) nebo lekavost, neboť následuje výzva: „nebojte se jich“ (Mt. 10,26; srv. Mk 4,22 a Lk 8,17).

780320-1

(12) (6) (SSaŽ - Vysoč., 20. 3. 78 dopol. - pokračování.)

Opatrnost, kterou Ježíš učedníkům doporučuje, není dobrá k tomu, aby je uchránila před nepříjemnostmi; v každém případě budou nenáviděni a budou vydáváni do sněmů, ve shromážděních budou bičováni, budou voděni před vladaře i před krále atd. atd. Na to nemají dbát; proto jim také doporučuje, aby příliš nepečovali o to, jak a co by měli v takových případech mluvit, co by měli říkat, jak by při vyšetřování měli odpovídat. Ale docela jinak se to má při jiném „mluvení“, když totiž mají kázat, že se přiblížilo království nebeské, tedy když mají kázat evangelium. Tam končí každá „opatrnost“, každé obezřetné posuzování, zda je někdo hodný nebo ne, zda se u něho mohu ubytovat nebo nemohu, tam přestává každé skrývání, každá tajná práce. Tam platí, že „nic není skrytého, což by nemělo býti zjeveno; aniž jest co tajného, **ježto** by nemělo býti zvědíno“ (Lk 12,2), takže to, co původně bylo praveno v temnotě a co bylo šeptáno v soukromí nebo (nový překlad:) v tajných úkrytech, to musí na světlo a musí to zaznít po celém městě, „hlásáno na střeších“. (Lk 12,3.) Ale i tomu musíme lépe porozumět.

Nejde jenom o to, že se učedníci mají odvážit mluvit nahlas a kázat na veřejnosti. Na prvním místě jde o to, že to, co má zaznít, je pravda. A pravda nemá zůstat skryta, ukryta před zraky nehodných, neboť tato

pravda se vztahuje i k nim. Pravda není svěřena pouze zasvěcencům, nýbrž má zaznít jako hlas zvonu. Pravda odkrývá a ukazuje vše v pravé podobě; je-li kdo hodný, ukáže se ve světle pravdy jako vskutku hodný; a je-li kdo nehodný, ukáže se jako nehodný. Ovce se ukáže jako ovce, vlk zase jako vlk. „Není nic skrytého, což by nemělo býti zjeveno, ani co tajného, **ježto** by nemělo zvědíno býti“ (Mt 10,26). Opatrnost před lidmi nespočívá v tom, že si dáme pozor na pusu, ale že si počínáme tak, aby každým naším slovem i každým naším skutkem se přibližovalo a posilovalo vyjevení pravdy. Proto se nemáme a také nemusíme žádných lidí bát; nemáme a také nemusíme se bát „těch, kteříž mordují tělo, ale duše nemohou zamordovati“ (Mt. 10,28) nebo (podle Lk 12,4): „nestrachujte se těch, jenž tělo zabíjejí, a potom nemají, co by více učinili“. Naše naděje, naše doufání nemá být složeno v tom, že unikneme všemu nebezpečí a všemu protivenství, ale že nezahubitelná a nezničitelná je pravda, které sloužíme. Vysvobození není v tom, že my osobně unikneme a že na nás nepřijde to nejhorší, ale že „pravda vítězí na věky“, jak to zaznělo v naší reformaci. Apoštol Jan tomu dává výraz ve formulaci, kterou klade do úst samotnému Ježíši: „Poznáte pravdu a pravda vás vysvobodí“ (Jan 8,32). Vysvobození v pravdě a z pravdy nás nechrání před **ústrkami** a útlakem a nespravedlností lidskou, ale spočívá v tom, že svými činy i svým utrpením „jdeme k světlu“ (viz Jan 3,20 a kolem), neboť „činíme pravdu“ (dtto). A tak tím, že posouváme věci do světla, sami se ocitáme na světle a nemusíme se už skrývat. Vysvobození totiž spočívá právě v tom, že se o sebe nemusíme strachovat, že nemusíme pečovat, jak bychom přežili, že se nemusíme v obavách skrývat a uhýbat před každým nebezpečím. Naší „zbraní“ není nic z toho, čeho lidé jako zbraní používají; nespolehneme na svou sílu, nespolehneme na moc a mocenské prostředky, nespolehneme na násilí a útlak, do nichž vládci ukládají hodně prostředků. Naší jedinou „zbraní“ je pravda. Anebo spíše naopak: my jsme zbraní, nástrojem, pomůckou ve službách pravdy. A naší jedinou obranou, ale i útokem je otevřenost, veřejnost toho, co říkáme a co děláme. „Což vám pravím ve tmách, pravte na světle, a co v uši slyšíte, hlásejte na domích“ (Mt. 10,27). Je to ovšem zápas, těžký zápas; Ježíš nás upozorňuje: „Nedomnívejte se, že bych přišel pokoj dáti na zemi. Nepřišel jsem, abych pokoj uvedl, ale meč.“ Ne ovšem meč válečný, železný, ocelový, ale planoucí meč pravdy. Kdo se ocitne v zápase o vítězství pravdy, ten uprostřed vřavy, nepřátelství a nenávisti těch, kteří pravdu nemohou snést, má svůj pokoj – a může jej na své cestě přinášet i druhým. Ovšem jenom „jestližeť bude dům ten hodný, pokoj váš přijdiž naň; pakli by nebyl hodný, pokoj váš navratíž se k vám“ (Mt. 10,13). (Příprava na „duchovní promluvu“ (kázeň); defin. text jinde.)